

5. Max Stibbe, Rudolf Steiner in de Vrije School-beweging in Nederland (1963)

Max Stibbe (1898 -1973). Stibbe was intensief bij de voorbereidingen van de stichting van de eerste vrijeschool in Nederland (Den Haag) betrokken. Het artikel is duidelijk gedateerd, maar het laat wel zien vanuit welk ideëel, antroposofisch enthousiasme men in de school stond. Met enkele kleine redactionele wijzigingen. Op het moment dat Stibbe dit schreef telde de schoolbeweging in Nederland nog maar zeven scholen. De tekst verscheen in Mededelingen van de Anthroposofische Vereniging in Nederland.

Inhoud: verhouding vrijeschool tot de Antroposofische Vereniging en de leden van de Vereniging. Verantwoordelijkheid van de leden voor de vrijeschoolbeweging.

Arnhem 1924. De Vrije School [in Den Haag] bestond een jaar, was uitgegroeid van 10 tot 34 leerlingen, verdeeld over een 1^e, 4^e en 7^e klas. In november 1923 had Rudolf Steiner de school tijdens vele lessen bezocht en geconferereerd met het lerarencollege. Hij had samen met Frau Dr. Steiner een dagelijkse cursus in spraakvorming gehouden die uitging van de leraren en waaraan een hele reeks van jonge leden deelnam. Het was een prachtige glansrijke cursus, vol pedagogische aanwijzingen. Ook in de bespreking met de leraren collegae gaf Rudolf Steiner belangrijke pedagogische en algemeen menselijke richtlijnen.

Maar de ware constitutie voor de school, de nieuwe idee hoe een school zou moeten worden ingeschakeld in het sociale bestel, kwam pas in Arnhem.

Intussen had de Kerstbijeenkomst plaatsgevonden. Een totale vernieuwing van alle onderdelen in de beweging moest plaats vinden. De schoolbeweging kreeg ook zijn beurt. Toen Rudolf Steiner zijn nieuwe inrichtingen bepaalde, zei hij erbij, 'Dit is de ideale oplossing. Helaas is die voor de Waldorfschool in Stuttgart nog niet mogelijk vanwege de gecompliceerde verhoudingen binnen de Duitse antroposofische vereniging.' Zonder in dit opzicht op details in te willen gaan, kan het voldoende zijn eraan te herinneren, dat er in Duitsland toentertijd twee antroposofische verenigingen bestonden; een jonge en een oude. Dat was nodig omdat de twee generaties niet met elkaar overweg konden. Wat waren dan de grote vernieuwingen die Rudolf Steiner in Arnhem maakte?

Voordat ik een schildering daarvan inga, maak ik eerst de opmerking, dat gebleken was, dat Rudolf Steiner in de volste radicaliteit wenste dat deze jonge school een leider had. Alle nieuwe scholen hadden een leider. Hijzelf had de leiding in Stuttgart. Dr. Kändler in Hamburg; in Den Haag moest ook een leider komen, een ouder en ervaren iemand, die in de wereld een zeker gewicht had. Hij had de heer Zagwijn daarvoor genoemd. Deze had na enig overleg die functie aanvaard. Zo'n leiderschap staat natuurlijk de vrijheid van de leraren niet in de weg.

Rudolf Steiner leidde de Waldorfschool, naar binnen en naar buiten; toch was iedere leraar vrij in zijn werk met de kinderen. Men kan zelfs zeggen, de leiding van Rudolf Steiner hielp hem des te beter die weg van de vrijheid te kunnen opgaan. Men leerde door hem de verantwoordingen te zien en te willen dragen die met vrijheid verbonden zijn. Iedere jonge school heeft leiding nodig, later kan een college weer daarbovenuit groeien. Dat is dan een volgende fase in de ontwikkeling.

Toen kwam de grote vergadering met Dr. Steiner, vergezeld van alle leden van het bestuur van de Vorstand [het bestuur van de algemene antroposofische vereniging te Dornach] die in Arnhem waren (de enige die ontbrak was Albert Steffen), in aanwezigheid van het hele bestuur van de antroposofische vereniging in Nederland en het schoolbestuur,

tezamen met het kleine lerarencollege van de school, bestaande uit vier zeer jonge leden, waar nu Henri Zagwijn bijkwam.

In januari 1924 had Rudolf Steiner in een lerarenvergadering van de *Freie Waldorfschule* in Stuttgart op een vraag over al dan niet aansluiting van het college aan de *Freie Hochschule für Geisteswissenschaft* zich in die zin geuit, dat hij dat als niet gewenst beschouwde. Een individuele aansluiting – ja! Een collegiale achtte hij zeer problematisch. Nu, een half jaar later kwam hij met zeer verrassende ideeën. Hij verklaarde dat de Vrije School in een directe band zou moeten leven met de totaliteit van de Allgemeine Gesellschaft en wel in die vorm, dat zij intiem verbonden zou moeten zijn met de antroposofische vereniging in Nederland. Erin geplaatst was het woord. Dat betekende, dat ieder belangrijk besluit van het college voorgelegd behoorde te worden aan Dr. Zeylmans van Emmichoven als Genetal-Sekretär van die vereniging. Die zou naar eigen goeddunken de mogelijkheid hebben de kwestie verder te leiden naar Dornach, en wel naar naar Fräulein Vreede [Dr. Elisabeth Vreede was Nederlandse en leidde de natuurwetenschappelijke, astronomische sectie van de Allgemeine Anthroposophische Gesellschaft, (opm.MCM)], die door Dr. Steiner werd aangewezen om de belangen te behartigen van de Vrije School in de Vorstand en zij zou zich dan eventueel kunnen wenden tot Dr. Steiner. Niet meer kon dus het lerarencollege, zoals dat steeds gebeurd was, direct aan hem vragen stellen. Alle zaken moesten de hiërarchische weg volgen. Dus bijv. bij de vraag van de benoeming van een nieuwe leraar, zou deze niet meer direct naar Dr. Steiner gaan en vragen of hij geschikt was, wat wij allen tot dan toe gedaan hadden. De vraag moest eerst aan Dr. Zeylmans gesteld worden, die hem kon afdoen of als hij dat beter vond, verder brengen aan mejuffrouw Vreede, die weer Dr. Steiner kon vragen.

Nu komt de vraag van de betekenis van deze organisatie, die door Rudolf Steiner als de ‘ideale’ werd bestempeld. In de eerste plaats is duidelijk dat een uiterst intensieve band geschapen werd tussen school en vereniging. Zij waren volkomen één.

Dat was ook zo. Ieder van ons was voortgekomen uit die vereniging, had het leraarschap aanvaard uit antroposofisch enthousiasme (m.i. de enige bruikbare grondslag die verworven moet worden, als het begin anders was), en voelde zich dan ook in de eerste plaats medeverantwoordelijk voor het antroposofische leven en voor het antroposofische werk. De pedagogie konden wij alleen zien als een bepaald aspect van dat antroposofische werk dat onze levensinhoud was en onze geestdrift had gewekt.

Het is voor een schoolbeweging van heden te hopen dat deze vorm van bewustzijn opnieuw gaat werken en dat iedere leraar iedere dag zich de grote vraag der verantwoording gaat stellen: wat heb ik vandaag gedaan voor het antroposofische leven?

Wanneer deze gewetensvraag allen die werken in onze scholen gaat bezielen, zal de machtige stroom die in Arnhem dat glansrijke begin maakte in onze schoolbeweging, weer kunnen doorvloeien en zal dit werk de allure krijgen die nodig is om in grote stijl vruchtbaar te worden voor het geestelijk leven in dit land, zowel voor de kinderen als voor de maatschappij.

Deze volkomen eenheid van schoolbeweging en antroposofische vereniging was voor allen een diep bevredigend gegeven. Het betekende niet alleen dat de school (door haar lerarencollege) ten volle verantwoordelijk moest zijn voor het antroposofische werk; het betekende omgekeerd dat de vereniging zich ten volle verantwoordelijk voelde voor de school. Het was inderdaad zo, dat alle leden – ongeacht of zij kinderen hadden of niet, eenvoudig door de inzet van Rudolf Steiner, door zijn grote hart voor allen en alles – warm meeleeften met de school en ervoor deden wat zij konden. Zij wisten heel goed dat zij zich niet moesten bemoeien met interne aangelegenheden, zij wisten ook dat alles verschrikkelijk jong was en onervaren. Zij hoorden zeker over de vele fouten die gemaakt werden. Maar zij hadden de school in hun hart gesloten. Aan alle kanten werd meegeholpen om de school te

bevorderen in haar groei en haar bloei. De fouten – nu ja – die moesten er zijn en die moesten wij zelf zien op te lossen, eenvoudig door ouder en wijzer te worden. Het lastige van deze zaak is: zelfs al wordt je als leraar ouder en wijzer, je blijft fouten maken want dit vak van de opvoeding is zo onmogelijk moeilijk dat dat niet anders kan. En wanneer nu maar iedereen dat weet, ook de leraar zelf, dan blijft hij bescheiden en luistert graag naar de klachten die de ouders of anderen over hem hebben, want dan weet hij dat er altijd wel iets van aan is. En wanneer de vrienden van de school de zekerheid hebben dat de leraren altijd opnieuw vervuld zijn van de impuls om zichzelf te herzien en op basis van de scholingsweg van Rudolf Steiner dit zo belangrijke, maar ook zo onmogelijk moeilijke werk te doen, dan zal dat grote vertrouwen, dat eens Rudolf Steiner die jonge groep van de school in 1924 gaf, verder kunnen bestaan. Dan zullen de leden, de school, de scholen, als belangrijke exponenten van het antroposofische werk in de wereld, kunnen liefhebben en meeleven en helpen in groei en bloei.

Aangezien sinds de Kerstbijeenkomst [de *Weihnachtstagung* van 1922/23] door de vereniging de nieuwe esoterische impulsen gingen, die voortsporen uit de nieuwe gang van zaken in verband met de Vrije Hogeschool [Freie Hochschule], de klasse, enz., was het vanzelfsprekend dat de leraren ten volle daarin stonden en daarin opgingen. In de Waldorfschool werden de klasse-uren iedere week gelezen voor het lerarencollege door Frau Kolisko, die daarvoor vanuit Dornach heen en weer reisde. Ook dat is een aanwijzing waar het naar toe moet met een antroposofische schoolbeweging die zichzelf begrijpt en komt tot ontwakken voor de eigen taak. Het zou m.i. vanzelfsprekend moeten zijn, dat een leraar die ten volle verantwoordelijk is voor een school, klasselid is, van harte en actief meewerkt in de diepere grondslagen van het antroposofische werk.

Om weer op Arnhem terug te komen: zo als Rudolf Steiner het had aangeduid, is het gebeurd. Jarenlang was er een intensief contact van het college met Dr. Zeylmans en met mejuffrouw Vreede. Ook met Dr. Wegman en andere voor het geestelijk leven van onze beweging belangrijke persoonlijkheden, bijv. met Dr. Rittelmeyer. Het meest echter met de eerstgenoemden. De Vrije School heeft aan mej. Vreede oneindig veel te danken gehad voor de innerlijke groei van het college, doordat zij iedere keer dat zij in Nederland was, vele uren voor ons beschikbaar had en uit haar rijke herinneringen en formidabel geheugen ons de meest boeiende en belangrijke feiten kon vertellen van Dr. Steiner in zijn omgang met mensen en problemen vanaf het begin van de theosofische tijd. Dit was een grote leerschool, die men helaas mist tegenwoordig. Men kan toch de rijpheid van een mens en van een mensengroep aflezen daaraan, hoe men geleerd heeft om met problemen om te gaan. Iedere school en ieder college heeft problemen. Dat is goed en moet zo zijn. De scholingsweg moet ertoe leiden om met deze levensaangelegenheden een vorm van omgang te vinden die productief is, zo is het van belang dat men niet problemen afwijst, maar dat men ze aanvaardt met de innerlijke vraag: wat zal ik ermee doen, dat er iets goeds uit geboren wordt. Daar wordt antroposofie tot praktische scholingsweg. Dat kon men van Rudolf Steiner zo goed leren. Moge in de schoolbeweging hieraan steeds meer aandacht worden besteed en moge men zich voor dit doel interesseren voor de geschiedenis van de antroposofische beweging door de figuur van Rudolf Steiner heen en zijn gedragingen in die beweging sinds 1902.

Een laatste gedachte moet mij van het hart, denkend aan de huidige schoolbeweging en leraren nood. In 1923 en 1924 was die nood er niet. De school was klein, maar groeide snel. Het aantal personen dat zich meldde om leraar te worden overtrof de vraag.

De school werkte als een magneet. Men wilde uit antroposofisch enthousiasme, door Rudolf Steiner gewekt, meewerken.

Sinds jaren wordt geklaagd dat wij de leraren niet krijgen die wij nodig hebben. Daar is maar één remedie: het antroposofisch enthousiasme. En wel aan twee kanten: bij de leraren en lerarencolleges die dit enthousiasme naar buiten dragen (zonder verzuchtingen dat zij het

zo zwaar hebben en zo bezet zijn en geen tijd en kracht hebben), maar ook in de antroposofische vereniging die door zijn representanten en leden met vuur in de wereld iets te brengen heeft, dat stroomt naar de aarde uit de wereld van de geest, uit de wereld van Rudolf Steiner. Die twee vlammen van geestdrift zouden opnieuw elkaar moeten vinden. Wellicht is een herdenking daartoe een aanleiding. Maar vooral wanneer de blik daarbij op de toekomst gericht zal zijn en het verleden alleen een rol speelt om mee te vormen aan de toekomstige doelstelling.

Onze schoolbeweging moet weer een volledig antroposofische zaak worden, de antroposofische vereniging, d.w.z. de leden mogen zich afvragen, wat zij in de laatste tijden voor de beweging hebben gedaan en wat zij in de komende tijd ervoor zullen doen. Wanneer met intensiteit en liefde deze vraag gesteld wordt, zal zonder twijfel de nevenvraag kunnen opkomen: heb ik wel genoeg gedaan voor de bloei van de schoolbeweging? Dan mag men bedenken: het einde van de eeuw nadert. Reeds zullen vele zielen op aarde zijn, waarover Rudolf Steiner aan het einde van zijn leven sprak, die van belang zullen zijn in de beslissende gebeurtenissen over 35, 40 jaar. Deze zielen zullen rondkijken naar een milieu voor hun opvoeding. Mensheidstoekomst is besloten in de schoolbeweging van Rudolf Steiner. Dat is ook uw verantwoording, leden van de vereniging. Niet alleen van de leraren. Helpt, dat die schoolbeweging kan bloeien. Helpt door mensen ervoor te enthousiasmeren. Niet alleen voor hun kinderen. Vooral voor leraarschap. Helpt dat men warm loopt voor de antroposofie. Helpt dat geld voor beurzen (voor leraarsopleiding) in groten getale bijeen komt. Helpt jonge mensen in vuur en vlam te zetten voor geestelijke taken in deze materiële wereld. Helpt dat wij allen tezamen levend en strevend in de geestesstroom die nu uitgaat van Rudolf Steiner, een stap verder kunnen komen in de opbouw van die schoolbeweging. Want er zijn veel scholen nodig en veel leraren. Goede antroposofische leraren.